

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN: 2149-0848

THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Erken Çocuklukta Anımsama, Anlatı ve
Bellek: Ebeveyn-Çocuk Anımsaması
Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi
(1988–2026)

Reminiscing, Narrative and Memory in
Early Childhood: A Bibliometric Analysis
of Parent-Child Reminiscing Research
(1988–2026)

Nur Sena ÖZ TATACAK*

Geliş/Submitted: 29.06.2026
Kabul/Accepted: 28.09.2026

 10.29228/INESJOURNAL.81719

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

Citation / Atıf

Öz Tatakak, N. S.(2026). Erken çocuklukta anımsama, anlatı ve bellek: ebeveyn-çocuk anımsaması araştırmalarının bibliyometrik analizi (1988–2026). *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13 (48), 104-123.

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.

This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, ozz.senaa@gmail.com

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN: 2149-0848

THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Öz: Ebeveyn-çocuk anımsaması, çocukların otobiyografik belleğinin, dil becerilerinin ve sosyo-duygusal gelişiminin desteklenmesinde önemli bir bağlam olarak uzun yıllardır araştırılmaktadır. Bu çalışmada, alandaki bilimsel üretimin entelektüel ve sosyal yapısının bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya konması amaçlanmıştır. Web of Science Çekirdek Koleksiyonu'ndan elde edilen ve 1988-2026 yıllarını kapsayan 235 makale, R Studio'nun Biblioshiny aracı kullanılarak yıllık üretim, üretken ve etkili yazarlar, dergiler ve ülkeler, en çok atıf alan çalışmalar, işbirliği örüntüleri ile kavramsal yapı ve tematik değişim açısından sunulmuştur. Bulgular, alanın özellikle 2000'li yılların sonundan itibaren ivme kazandığını; üretim ve atıf etkisinin büyük ölçüde ABD ve Yeni Zelanda'da yoğunlaştığını; araştırma odağının anne merkezli yaklaşımdan ebeveyn temelli ve ruh sağlığıyla ilişkili konulara doğru kaydığını göstermektedir. Çalışma, alanın bütüncül bir haritasını sunarak gelecekteki araştırmalara yön göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik analiz, ebeveyn-çocuk anımsaması, otobiyografik bellek, erken çocukluk.

Abstract: Parent-child reminiscing has been studied for many years as an important context for supporting children's autobiographical memory, language skills, and socioemotional development. This study aims to reveal the intellectual and social structure of scientific production in the field through bibliometric analysis. A total of 235 articles spanning the years 1988-2026, obtained from the Web of Science Core Collection, were presented using RStudio's Biblioshiny tool in terms of annual production; productive and influential authors, journals, and countries; the most-cited works; collaboration patterns; and conceptual structure and thematic change. The findings indicate that the field has gained momentum particularly since the late 2000s; that production and citation impact are largely concentrated in the United States and New Zealand; and that the research focus has shifted from a mother-centered approach toward parent-based and mental-health-related topics. By offering a holistic map of the field, the study provides guidance for future research.

Keywords: Bibliometric analysis, parent-child reminiscing, autobiographical memory, early childhood.

Giriş

Otobiyografik bellek, kişinin yaşamı boyunca deneyimlediği olayları ve kendiyle ilgili bilgileri kapsayan; geçmişi, benliği ve süreklilik duygusunu bir arada tutmaktadır (Fivush, 2011; Tulving, 1972). Otobiyografik bellek, yaşamın erken dönemlerinde bakım veren ile çocuk arasında kurulan ilişki içinde ve sosyal bağlamlarda kademeli olarak gelişmekte; çocuğun kendilik algısı ve hatırlama becerilerinin biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Bauer, 2015; Conway & Pleydell-Pearce, 2000). Dolayısıyla otobiyografik belleğin gelişimi yalnızca bireysel bir olgunlaşma süreci değil, büyük ölçüde sosyal etkileşimlerle şekillenen bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Bu sosyal bağlamın en önemli bileşenlerinden biri, ebeveyn ile çocuğun geçmiş deneyimler hakkında birlikte konuşması, yani ortak anımsamadır (reminiscing). Ortak anımsama (reminiscing), çocukların kişisel deneyimleri hatırlama becerilerinin gelişiminde temel bir mekanizma olarak tanımlanmakta ve iki yönlü, işbirliğine dayalı bir süreç olarak işlemektedir (Nelson & Fivush, 2004). Ebeveynler bu süreçte sergiledikleri ayrıntılandırma (elaboration) açısından farklılaşmaktadır. Bazı ebeveynler açık uçlu sorular sorarak, ayrıntı ekleyerek ve çocuğun katkısını teşvik ederek ayrıntılı (elaborative) bir stil benimserken, bazıları daha az ayrıntı paylaşan bir stil sergilemektedir (Fivush & Fromhoff, 1988; Reese, Haden & Fivush, 1993). Ayrıntılı bir stil benimseyen ebeveynlerin çocukları, geçmişlerine ilişkin daha zengin ve tutarlı anlatılar üretebilmektedir (Farrant & Reese, 2000; Haden, Haine & Fivush, 1997). Bu farklılığın, ebeveynin genel olarak konuşkan bir mizaca sahip olmasından bağımsız olduğu da gösterilmiştir (Haden & Fivush, 1996).

Anne anımsatma (reminiscing) stillerinin etkisi yalnızca otobiyografik bellekle sınırlı kalmamakta; çocukların bellek, dil gelişimi, okuryazarlık becerileri ve benlik algısıyla da ilişkilenebilmektedir (Fivush, Haden & Reese, 2006). Wareham ve Salmon (2006)'un derleme çalışmasına göre ayrıntılı anımsama; ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini ve gelişmekte olan dil ile okuryazarlık becerilerini desteklemektedir. Anlatı becerileri erken okuryazarlık ve dil gelişimiyle yakından ilişkili olduğundan, ortak anımsama erken çocukluk eğitimi açısından da önem taşımaktadır.

Ebeveynlerin geçmiş hakkında neden konuştukları, yani anımsamanın işlevleri de araştırılmıştır. Bu işlevler; ilişki kurma ve ilişkiyi sürdürmeye yönelik sosyal işlevler, hatırlamayı öğretme ve problem çözmeye yönelik yönlendirici işlevler, duygu düzenleme ve benlik gelişimine yönelik işlevler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Kulkofsky & Koh, 2009; Kulkofsky, 2010). Özellikle duygu içerikli anımsatma, çocukların duygu sosyalizasyonu, başa çıkma becerileri ve benlik gelişiminde işlevsel bir rol üstlenmektedir (Fivush vd., 2003; Salmon & Reese, 2016). Ayrıca anne-çocuk anımsamasının niteliği bağlanma ve aile iklimiyle ilişkili bulunmuş; erken dönemdeki anımsama kalitesinin çocukların ilerleyen dönemdeki sosyo-duygusal gelişimini

yordadığı belirlenmiştir (Fivush & Vasudeva, 2002; Laible, 2011; Laible, Panfile Murphy & Augustine, 2013).

Anımsatma stilleri ve işlevlerinin kültüre göre farklılaştığı da belirtilmektedir. Avrupalı-Amerikalı ve Çinli ailelerde duygu odaklı anımsamanın benlik ve duygu düzenleme açısından farklı örüntüler sergilediği (Wang & Fivush, 2005); Türkiye bağlamında ise anne eğitim düzeyinin anımsama biçimiyle ilişkili olduğu (Küntay & Ahtam, 2004) ve anne-çocuk anımsamasının kültürel farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir (Şahin Acar & Leichtman, 2015). Türk örneklemelerinde anımsamaya (reminiscing) ilişkin ölçme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması da alanın ülkemizdeki gelişimine işaret etmektedir (Öner, Ece & Gülgöz, 2020; Öz & Gürsoy, 2023). Bunların yanı sıra; ebeveynlere ayrıntılı anımsama becerisi kazandırmaya yönelik müdahalelerin de etkili olduğuna (Reese & Newcombe, 2007; Van Bergen, Salmon & Dadds, 2018) dair araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ihmal/istismar yaşantısı ve güvensiz bağlanma gibi gelişimsel açıdan risk koşullarında anımsamanın daha az ayrıntılı ve daha az duygu içerikli olduğunu (Lawson, Valentino, McDonnell & Speidel, 2018; McDonnell, Valentino, Comas & Nuttall, 2016) gösteren araştırmalar geçerkeltirilmiştir.

Ebeveyn-çocuk anı anımsatması; yıllar içerisinde çeşitli araştırmalarda ele alınan ve konuyla ilgili meta-analiz çalışmaları gerçekleştirilen bir konu olarak değerlendirilmektedir (Wu & Jobson, 2019). Bununla birlikte literatürün bütünü makro ölçekte ele alan, alanın büyüme eğilimini, etkili çalışmalarını, yazar-dergi-ülke yapısını, işbirliği örüntülerini ve kavramsal değişimini ortaya koyan bütüncül bir çalışma bulunmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu alanda yapılacak bibliometrik analize ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bibliyometrik analiz, bir araştırma alanında üretilen yayınları, atıfları ve bunlar arasındaki ilişkileri istatistiksel tekniklerle inceleyerek alanın yapısını ve gelişimini görünür kılan bir yöntemdir (Aria & Cuccurullo, 2017; Donthu vd., 2021; Kurutkan & Orhan, 2018). Bu doğrultuda mevcut araştırma, Web of Science Çekirdek Koleksiyonu'nda yer alan ebeveyn-çocuk anımsaması (reminiscing) çalışmalarının entelektüel ve sosyal yapısını haritalamayı amaçlamakta ve aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1. Ebeveyn-çocuk anımsaması araştırmalarının yayın ve atıf eğilimi zaman içinde nasıl bir gelişim göstermiştir?
2. Alandaki üretken ve etkili yazarlar, dergiler ve ülkeler hangileridir?
3. Alanın entelektüel temelini oluşturan en çok atıf alan çalışmalar nelerdir ve bu çalışmalar arasındaki ilişki nasıl bir yapı sergilemektedir?
4. Alanın kavramsal yapısı ve tematik değişimi, anahtar kelime analizleri çerçevesinde nasıl bir görünüm sunmaktadır?

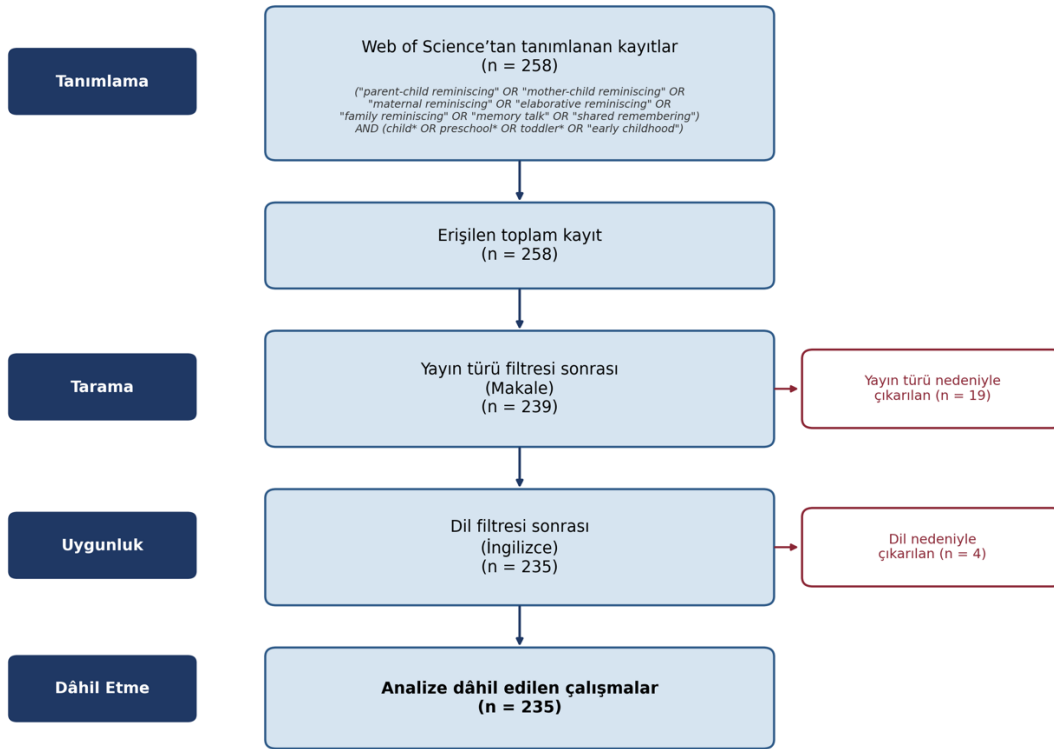
YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada araştırma deseni olarak bibliyometrik analiz benimsenmiştir. Bibliyometrik analiz, bir alanda üretilen yayınları istatistiksel tekniklerle ele alarak o alanın birikimini, yapısını ve zaman içindeki eğilimlerini bütüncül bir biçimde ortaya koyan bir yaklaşımdır. Tekil çalışmaların düzeyinde fark edilmesi güç olan örüntüleri makro ölçekte görünür kıldığı için; yazarlar, dergiler ve ülkeler arasındaki ilişkilerin yanı sıra alanın kavramsal ve sosyal yapısının da haritalanmasına imkân tanımaktadır (Aria & Cuccurullo, 2017; Donthu vd., 2021; Kurutkan & Orhan, 2018).

Araştırma Stratejisi

Araştırmanın verileri Web of Science (WoS) Çekirdek Koleksiyonu üzerinden elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde koleksiyonda yer alan indekslerin tamamı (Social Sciences Citation Index, Science Citation Index Expanded, Arts & Humanities Citation Index ve Emerging Sources Citation Index) kapsama dâhil edilmiştir. Arama ölçütleri analiz öncesinde belirlenmiş ve veri tabanında konu alanında ("*parent-child reminiscing*" OR "*mother-child reminiscing*" OR "*maternal reminiscing*" OR "*elaborative reminiscing*" OR "*family reminiscing*" OR "*memory talk*" OR "*shared remembering*") AND (*child** OR *preschool** OR *toddler** OR "*early childhood*") dizesi ile tarama gerçekleştirilmiştir. Yıldız simgesi, kelime kökünden türeyen farklı varyasyonların da taramaya girmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Tarama sonucunda ulaşılan kayıtlar arasından yalnızca yayın dili "İngilizce (English)" olan ve yayın türü "makale (article)" olarak belirtilen çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada herhangi bir yıl ya da konu sınırlaması yapılmamış, böylece alanın başlangıcından günümüze uzanan tüm gelişim çizgisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Tarama sonucunda 258 kayda erişilmiş; yayın türü ve dil ölçütleri uygulandıktan sonra araştırmanın veri setini oluşturan 235 makaleye ulaşılmıştır. Kayıtların belirlenmesinden veri setinin oluşturulmasına kadar izlenen süreç, R Studio'nun Bibliometrix programında Biblioshiny aracılığıyla üretilen PRISMA akış şemasıyla Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. PRISMA Veri Akış Şeması

Araştırmaya dâhil edilen veriler arasında makalelerin yayın yılı, yayımlandıkları dergiler, yazarları, yazarların bağlı bulundukları kurumlar ve ülkeler gibi bilgilerle birlikte bunların üretkenlik ve etki göstergeleri yer almaktadır. Ayrıca makalelerde kullanılan anahtar kelimeler ile bu kelimelerin birlikte kullanım örüntüleri de veri kapsamına alınmıştır.

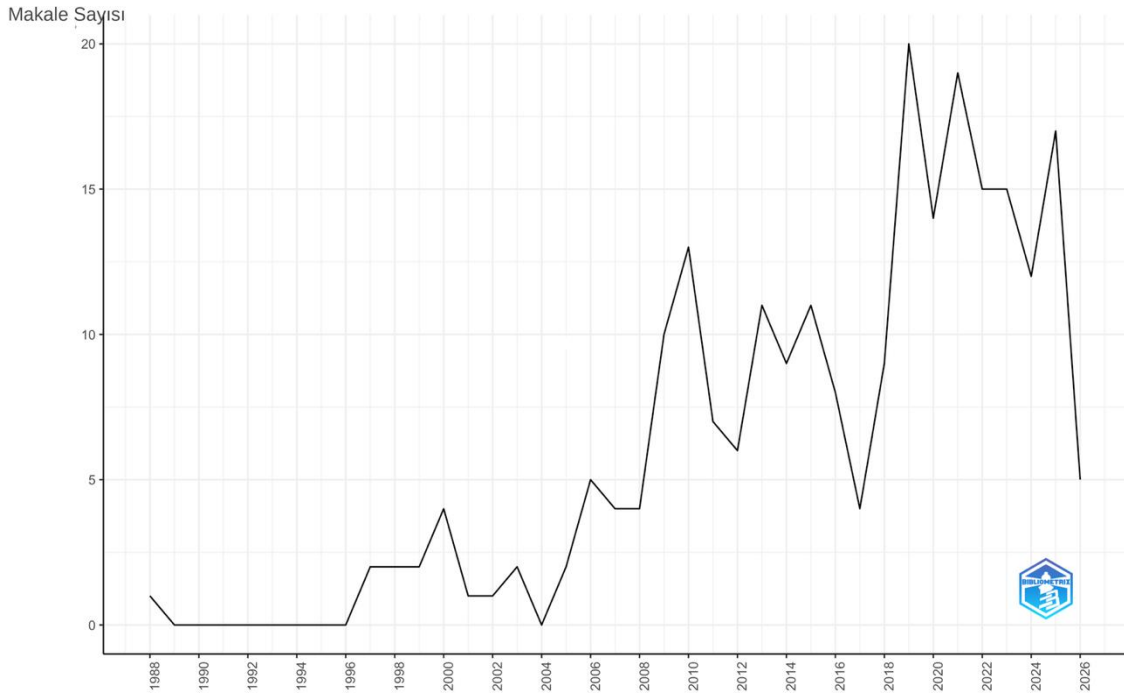
Verilerin İstatistiksel Değerlendirmesi

Web of Science veri tabanından elde edilen kayıtlar, analiz amacıyla BibTeX formatında dışa aktarılmıştır. Verilerin çözümlemesinde RStudio yazılımı üzerinde çalışan ve Aria & Cuccurullo (2017) tarafından geliştirilen Bibliometrix paketi kullanılmış, analizler bu paketin Biblioshiny arayüzü aracılığıyla yürütülmüştür. Ağ görselleştirmelerinin oluşturulmasında ise yine aynı program üzerinden oluşturulmuştur. Yürütülen analizler iki temel başlıkta toplanmaktadır. Performans analizi kapsamında yıllık yayın üretimi, üretken ve atıf alan yazarlar, en fazla yayın yapan dergiler, ülkelerin yayın sayıları ve işbirliği örüntüleri ile en çok atıf alan belgeler incelenmiştir. Bilim haritalama kapsamında ise anahtar kelimelerin birlikte kullanımı, kavramsal yapı (tematik harita), trend konular ve alanın tarihsel gelişimini gösteren doğrudan atıf ağı (historiograph) çözümlemişlerdir. Analizler sonucunda yazılımın sağladığı tablo ve şekiller raporlanarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Web of Science veri tabanında ebeveyn-çocuk anımsaması ile ilgili anahtar kelimelerle yapılan tarama sonucunda, yayın türü ve dil ölçütleri uygulandıktan sonra 235 İngilizce makaleye erişilmiştir. Elde edilen veri seti incelendiğinde makalelerin 1988 ile 2026 yılları arasında yayınlandığı ve yıllık ortalama %4,33 oranında artan bir üretim gösterdiği görülmektedir. Makalelerin geneline bakıldığında çalışmaların toplam 533 araştırmacı tarafından yazıldığı, 25 makalenin tek yazarlı olduğu ve yayınların %24,26'sının uluslararası işbirliği ile gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Makale başına düşen ortalama yazar sayısı 3,74, ortalama belge yaşı 9,73 yıl ve makale başına düşen ortalama atıf sayısı 32,85'tir. Ayrıca veri setinde 550 Keywords Plus ve 451 yazar anahtar kelimesi yer almaktadır. Makale başına ortalama atıfın görece yüksek olması ve tek yazarlı çalışmaların azlığı, alanın çoğunlukla işbirliğine dayalı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bibliyometrik analiz kapsamında elde edilen diğer bulgular aşağıda tablo ve şekiller hâlinde sunulmuştur.

Şekil 2'de yıllara göre makale sayısının dağılımı yer almaktadır.

Şekil 2. Yıllara göre makale sayısı dağılımı

Şekil 2'de görüldüğü üzere 1988 yılından itibaren konuyla ilgili sınırlı sayıda yayın bulunurken, 2009 yılından sonra makale sayısında belirgin bir artış başlamıştır. Üretimin 2019 (20 makale) ve 2021 (19 makale) yıllarında zirveye ulaştığı, 2025 yılında da (17 makale) yüksek seyrini koruduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla 2026 yılı henüz tamamlanmadığından bu yıla ait makale sayısı sınırlı görünmektedir.

En fazla yayın yapan dergiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. En fazla yayın yapan dergiler

Sıra	Dergi	n	Sıra	Dergi	n
1	Journal of Cognition and Development	22	6	Child Development	9
2	Developmental Psychology	19	7	Infant and Child Development	6
3	Memory	18	8	Applied Cognitive Psychology	5
4	Cognitive Development	12	9	Early Education and Development	5
5	Journal of Experimental Child Psychology	10	10	Development and Psychopathology	4

Tablo 1 incelendiğinde, konuyla ilgili en fazla yayın yapan derginin *Journal of Cognition and Development* (22 makale) olduğu, bunu *Developmental Psychology* (19 makale) ve *Memory* (18 makale) dergilerinin izlediği görülmektedir. Yayınların ağırlıklı olarak gelişim ve bilişsel psikoloji dergilerinde toplanması, alanın temelde gelişim bilimi içinde konumlandığını göstermektedir.

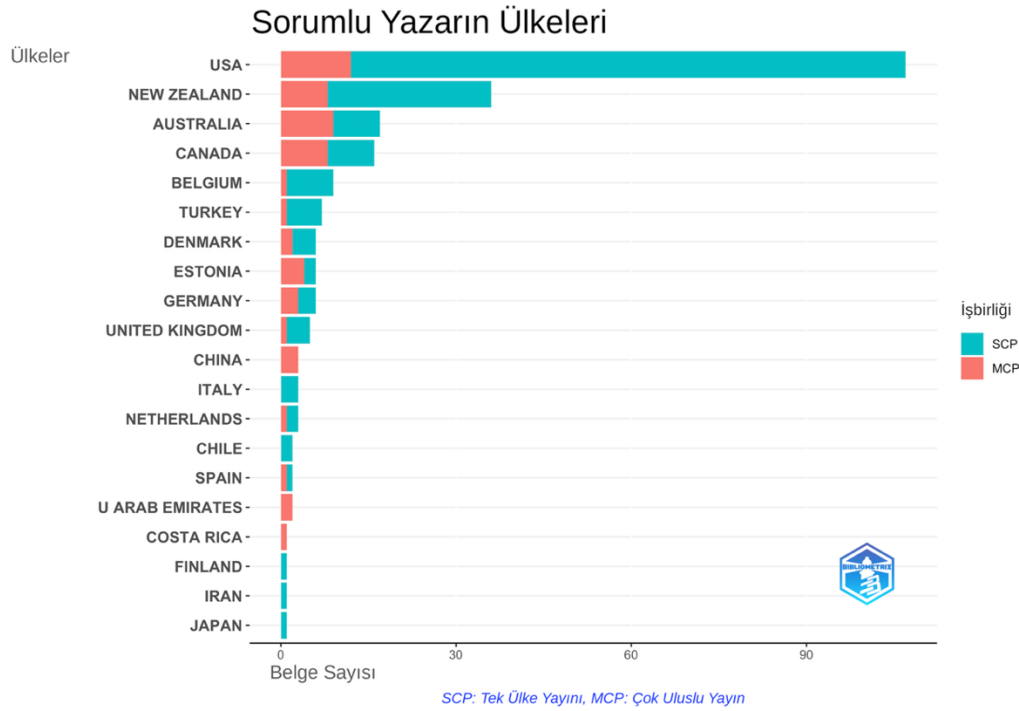
En üretken yazarlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. En üretken yazarlar

Sıra	Yazar	n	Sıra	Yazar	n
1	Reese, E.	29	6	Wang, Q.	11
2	Valentino, K.	17	7	Lawson, M.	10
3	Fivush, R.	16	8	McDonnell, C. G.	10
4	Salmon, K.	14	9	Peterson, C.	9
5	Speidel, R.	12	10	Van Bergen, P.	9

Tablo 2 incelendiğinde, alanda en üretken yazarın 29 makale ile *Reese, E.* olduğu, bunu 17 makale ile *Valentino, K.* ve 16 makale ile *Fivush, R.*’un izlediği görülmektedir.

Ülkelere göre yayın üretimi ve uluslararası işbirliği örüntüsü Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Sorumlu yazarın ülkesine göre yayın dağılımı ve işbirliği türü (SCP/MCP)

Şekil 3'te görüldüğü üzere, sorumlu yazarın ülkesi temel alındığında yayın üretiminde *Amerika Birleşik Devletleri* açık ara ilk sırada yer almakta; bunu *Yeni Zelanda*, *Avustralya* ve *Kanada* izlemektedir. *Türkiye* de konuyla ilgili çalışma üreten ülkeler arasında yer almaktadır. İşbirliği türü incelendiğinde (SCP: tek ülke yayını; MCP: çok uluslu yayın), üretimi yüksek ülkelerde yayınların ağırlıklı olarak tek ülke kaynaklı olduğu, buna karşın Estonya ve Çin gibi bazı ülkelerde çok uluslu yayınların görece daha yüksek bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Ülkelerin atıf etkisi ise Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ülkelere göre atıf etkisi

Sıra	Ülke	Toplam Atıf	Ortalama Atıf
1	ABD	4428	41,4
2	Yeni Zelanda	1940	53,9
3	Kanada	367	22,9
4	Avustralya	309	18,2
5	Birleşik Krallık	137	27,4
6	Almanya	130	21,7
7	Birleşik Arap Emirlikleri	89	44,5
8	Estonya	65	10,8
9	Türkiye	61	8,7

Sıra	Ülke	Toplam Atıf	Ortalama Atıf
10	Danimarka	48	8,0

Tablo 3 incelendiğinde, toplam atıf bakımından *Amerika Birleşik Devletleri*'nin 4428 atıfla açık ara ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ancak makale başına ortalama atıf dikkate alındığında en yüksek etkiye 53,9 ortalama ile *Yeni Zelanda*'nın ulaştığı; bunu 44,5 ortalama ile *Birleşik Arap Emirlikleri* ve 41,4 ile *Amerika Birleşik Devletleri*'nin izlediği belirlenmiştir. Bu bulgu, alanın en yüksek etkili çalışmalarının yalnızca yayın sayısı en yüksek ülkelerle sınırlı olmadığını göstermektedir.

En çok atıf alan makaleler Tablo 4'te verilmiştir.

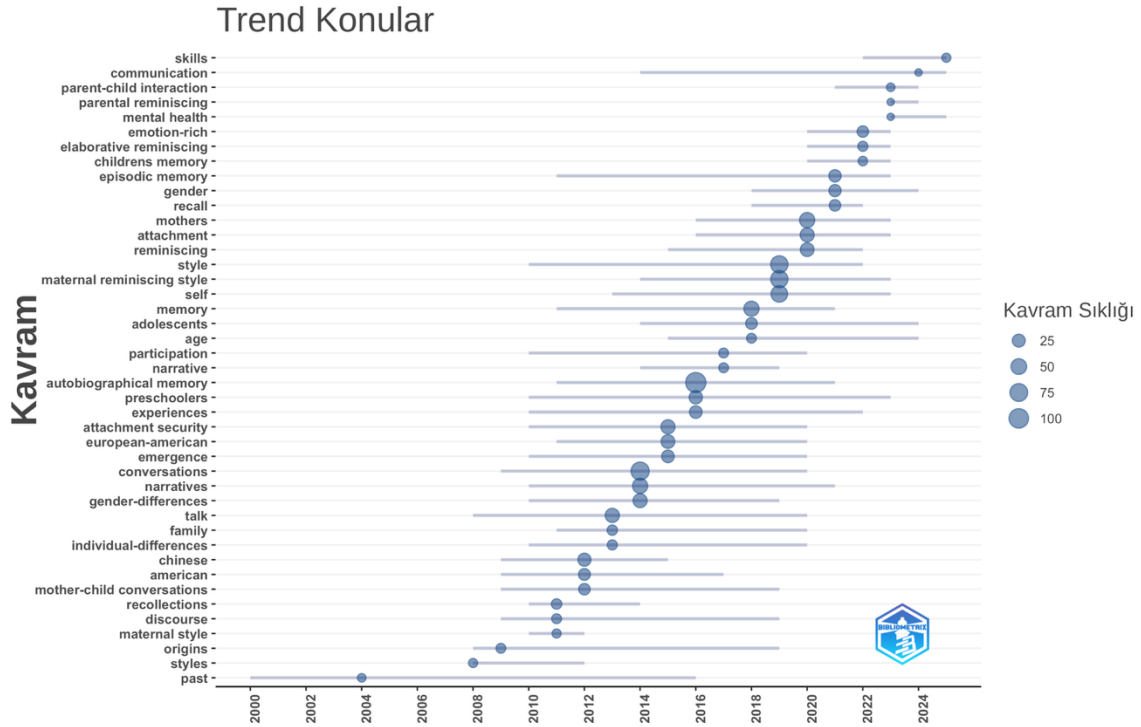
Tablo 4. En çok atıf alan 10 makale

Sıra	Makale	Dergi	Atıf
1	Haden, Haine & Fivush (1997)	Developmental Psychology	320
2	Fivush, Habermas, Waters & Zaman (2011)	International Journal of Psychology	274
3	Reese & Newcombe (2007)	Child Development	238
4	Fivush, Berlin, Sales, Mennuti-Washburn & Cassidy (2003)	Memory	211
5	Farrant & Reese (2000)	Journal of Cognition and Development	192
6	Harley & Reese (1999)	Developmental Psychology	181
7	Fivush (2008)	Memory Studies	169
8	Fivush & Nelson (2006)	British Journal of Developmental Psychology	159
9	Reese, Leyva, Sparks & Grolnick (2010)	Early Education and Development	146
10	Gryzman & Hudson (2013)	Developmental Review	146

Tablo 4 incelendiğinde, konuyla ilgili en çok atıf alan makalenin 320 atıf ile okul öncesi dönemde ebeveyn-çocuk anımsamasında anlatı yapısının gelişimini ele alan *Haden, Haine ve Fivush (1997)* çalışması olduğu görülmektedir. Bu makaleyi 274 atıf ile *Fivush vd. (2011)* ve annelere ayrıntılı anımsama eğitimi verilmesinin çocukların otobiyografik belleğini geliştirdiğini ortaya koyan 238 atıflı *Reese ve Newcombe (2007)* çalışması izlemektedir.

anlatılar (narratives), bağlanma güvenliği (attachment security), konuşma (talk), bağlanma (attachment), cinsiyet farklılıkları (gender-differences), anımsama (reminiscing), dil (language) ve okul öncesi dönem çocukları (preschoolers) gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

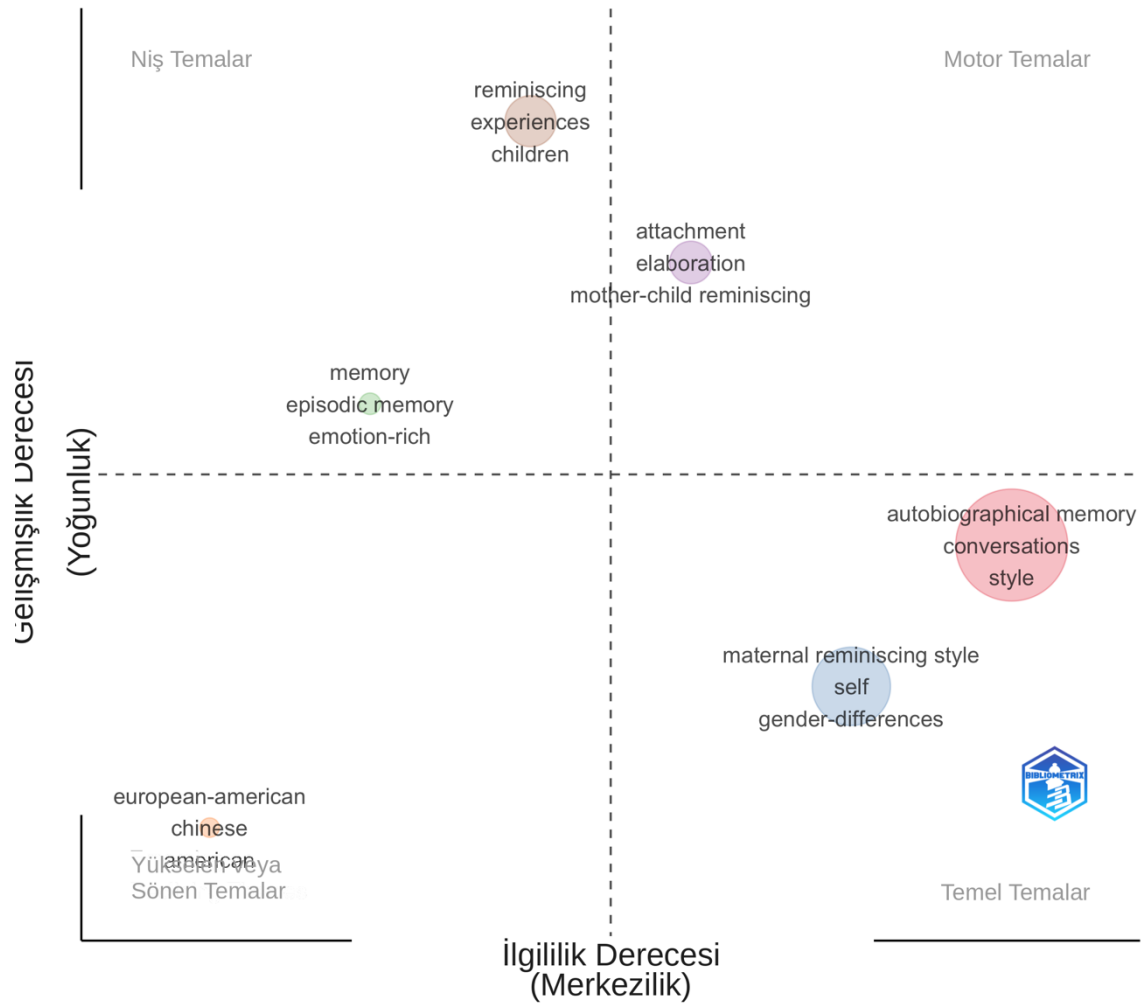
Şekil 6'da makalelerdeki trend konular ve bunların yıllara göre dağılımı yer almaktadır.

Şekil 6. Makalelerde kullanılan kavramlar ve yıllara göre dağılımı

Şekil 6'da görüldüğü üzere alanın ilgi odağı zaman içinde belirgin biçimde değişmiştir. Erken dönemde *kökenler (origins)*, *stiller (styles)* ve *anne stilleri (maternal style)* gibi kavramlar öne çıkarken; izleyen yıllarda *konuşmalar (conversations)*, *anlatılar (narratives)*, *cinsiyet farklılıkları (gender-differences)* ve *bağlanma güvenliği (attachment security)* kavramları ağırlık kazanmıştır. Son yıllarda ise epizodik bellek (episodic memory), duygu yüklü (emotion-rich) ve ayrıntılı anımsama (elaborative reminiscing) kavramlarının yanı sıra ebeveyn-çocuk etkileşimi (parent-child interaction), ruh sağlığı (mental health), ebeveyn anımsaması (parental reminiscing), iletişim (communication) ve beceriler (skills) kavramları öne çıkmaktadır. Bu örüntü, alanın "anne (maternal)" odağından "ebeveyn (parental)" odağına doğru genişlediğine ve giderek ruh sağlığı ile duygusal süreçlere yöneldiğine işaret etmektedir.

Şekil 7’de makalelerde kullanılan kavramların kavramsal yapısını gösteren tematik harita yer almaktadır.

Şekil 7. Tematik harita (stratejik grafik)

Şekil 7’de kavramların **merkezilik (centrality)** ve **yoğunluk (density)** düzeylerine göre dört çeyreğe dağılımı görülmektedir. Otobiyografik bellek (*autobiographical memory*), konuşmalar (*conversations*) ve stil (*style*) ile anne anımsama biçemi (*maternal reminiscing style*), benlik (*self*) ve cinsiyet farklılıkları (*gender-differences*) kavramları alan için **merkezi** ancak **enine yayılmış temel temalar (basic themes)** olarak konumlanmaktadır. Bağlanma (*attachment*), ayrıntılandırma (*elaboration*) ve anne-çocuk anımsaması (*mother-child reminiscing*) kavramları hem **merkezi** hem de **gelişmiş motor temalar (motor themes)** olarak öne çıkmaktadır. Bellek (*memory*), epizodik bellek (*episodic memory*) ve duygu yüklü (*emotion-rich*) kavramları ile anımsama (*reminiscing*), deneyimler (*experiences*) ve çocuklar (*children*) kavramları **gelişmiş** ancak **çevresel niş temalar (niche themes)** olarak görülmektedir. Avrupalı-Amerikalı (*european-american*), Çinli (*chinese*) ve

Amerikalı (american) gibi kültürlerarası karşılaştırma kavramları ise **merkezlilik** ve **yoğunluk bakımından düşük olan, ivme kaybeden/yükselen temalar (emerging or declining themes)** bölgesinde yer almaktadır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ebeveyn-çocuk anımsaması (reminiscing) alanında yapılan çalışmalar bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenerek alanın genel yapısının ortaya konması amaçlanmıştır. Bibliyometrik analiz, çok sayıda yayını bir arada değerlendirme imkânı sunduğundan, sınırlı sayıda çalışmaya odaklanan alanın bütününe ilişkin daha kapsamlı bilgi sağlamaktadır (Aria & Cuccurullo, 2017; Donthu vd., 2021). “Anımsamanın (reminiscing)” çocuk-ebeveyn etkileşimi için önemi (Fivush, Haden & Reese, 2006; Salmon & Reese, 2016; Wu & Jobson, 2019) göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir çalışmanın hem alanın geldiği noktayı ortaya koymak hem de gelecekteki çalışmalara yön vermek açısından oldukça kıymetli olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın verilerini oluşturan ve analize dahil edilen 235 makalenin 1988’den başlayarak günümüze kadar devam eden bir şekilde yayın sürecinin devam ettiği görülmektedir. Web of Science’da taranan tüm makaleler yıl sınırı olmaksızın veri setine dahil edildiği için anımsama konusunun yıllar içindeki dağılımı görülmektedir. Yayın sayıları incelendiğinde, ilk çalışmaların 1980’lerin sonlarında yayınlandığı ama yayın sayısının 2000’li yıllarda arttığı belirlenmiştir. Yıllık ortalama büyüme oranı ve makale başına düşen ortalama atıf sayısının görece yüksek olması; alanın hem gelişerek devam ettiğini hem de atıflar ile etki yaratan bir boyutta olduğunu düşündürmektedir.

Konuyla ilgili araştırmaları ile alana yön veren araştırmacılara bakıldığında ise Reese, Valentino, Fivush ve Salmon’un en üretken yazarlar olduğu görülmektedir. Ayrıca makalelerin çoğunlukla *Journal of Cognition and Development*, *Developmental Psychology* ve *Memory* dergilerinde toplandığı belirlenmiştir. Alanın kuramsal zeminini oluşturan makaleler ise birbirini izleyen bir ağ oluşturduğu görülmektedir. Detaylarına bakıldığında ise Haden, Haine ve Fivush (1997)’un çocukların anlatı yapısının gelişimini ele aldığı çalışma, Fivush ve arkadaşlarının (2011) otobiyografik belleğin kültür-anlatı-kimlik konularını ele adlı derleme makale ve Reese ile Newcombe (2007)’un anne eğitimini deneysel olarak değerlendirdiği müdahale çalışması, en sık atıf alan makaleler arasında yer aldığı görülmektedir.

Makalelerin yayınlandığı ülkelere bakıldığında ise yayınların önemli bir kısmı *Amerika Birleşik Devletleri* kaynaklı olmakla birlikte, *Yeni Zelanda*, *Avustralya*, *Kanada* ve *Belçika* da üretimde yer almaktadır. *Türkiye*’nin de bu tabloda yer alması konunun ulusal alanyazında da ele alındığını göstermektedir. Atıf etkisi açısından tabloya bakıldığında ise toplam atıfta *Amerika Birleşik Devletleri* ilk sıradayken makale başına ortalama atıfta

Yeni Zelanda ilk sırada yer almaktadır. İşbirliklerine bakıldığında ise üretken ülkelerde çoğunlukla tek ülke yayınlarının olduğu ve ayrıca çok uluslu çalışmaların biraz daha geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum küresel işbirliği ağına ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir.

Kavramsal yapıya ilişkin bulgular, erken dönemlerde *anne*, *anne anımsatma stili*, *annenin ayrıntılandırması* gibi kavramların baskın olduğu göstermektedir. Buna rağmen ilerleyen yıllarda *ebeveyn temelli*, *etkileşimsel* ve *giderek ruh sağlığı* ile *duygu* süreçlerine dönük bir araştırma sürecinin ele alındığı görülmektedir. Bu durum, anımsamanın salt bilişsel bir beceri olmaktan çıkıp bağlanma, duygu düzenleme ve psikolojik işlevsellikle iç içe bir olgu olarak ele alınmaya başlanmasıyla benzer görülmektedir (Lawson, Valentino, McDonnell & Speidel, 2018; McDonnell, Valentino, Comas & Nuttall, 2016; Van Bergen, Salmon & Dadds, 2018). Bununla beraber, *kültürlerarası karşılaştırmalara* dair temaların belirginleşmesi, alanın kültürel bağlama duyarlı bir yönelim kazandığını düşündürmektedir. Ayrıca bu durum farklı toplumlarda anımsamanın işlevinin değiştiğini gösteren çalışmalarla da desteklenmektedir (Küntay & Ahtam, 2004; Şahin Acar & Leichtman, 2015; Wang & Fivush, 2005).

Tematik harita, anahtar kelimeleri merkezilik ve yoğunluk eksenlerinde konumlandırarak alanı dört küme hâlinde göstermektedir. *Bağlanma*, *ayrıntılılandırma* ve *anne-çocuk anımsatması* gibi kavramların yer aldığı motor temalar, yoğun olarak çalışılmış olduğu göstermektedir. *Otobiyografik bellek*, *geçmiş konuşmaları* ve *anne anımsatma stilleri* gibi kavramların oluşturduğu temel temalar, alanın çekirdeğini taşıyan ancak henüz doyumluğa ulaşmamış konuları temsil etmektedir. *Epizodik bellek* ve *duygu yüklü anımsama* gibi daha özelleşmiş başlıklar niş temalar arasında yer alırken, *kültürlerarası karşılaştırmalara* ilişkin kavramlar daha az ele alınan temalar grubunda belirmektedir. Bu örüntü, hangi konuların oturmuş, hangilerinin gelişmekte ya da yön değiştirmekte olduğunu bir arada göstererek, alana yeni katılacak araştırmacılara değişken seçiminde yol gösterici bir çerçeve sunacağı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ebeveyn-çocuk anımsaması alanında Web of Science Çekirdek Koleksiyonu'nda yer alan 235 makale bibliyometrik açıdan incelenmiş; alanın yıllar içindeki gelişimi, öne çıkan yazar, dergi ve ülkeleri, en çok atıf alan çalışmaları, işbirliği örüntüleri ile kavramsal ve tematik yapısı bir arada değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, alanın 1980'lerin sonundan bu yana istikrarlı biçimde büyüdüğünü, özellikle son yirmi yılda hız kazandığını ve atıf etkisi yüksek bir olgunluğa ulaştığını ortaya koymaktadır. Üretimin Amerika Birleşik Devletleri ve Yeni Zelanda başta olmak üzere belirli merkezlerde yoğunlaştığı, alanın kuramsal çekirdeğinin Fivush ve Reese çevresinde ele alındığı, ilgi odağının ise zaman içinde anne merkezli bir çerçeveden ebeveyn temelli, etkileşimsel ve ruh sağlığıyla ilişkili konulara doğru kaydığı

görülmüştür. Bu yönüyle çalışma, ebeveyn-çocuk anımsaması literatürünün bütüncül bir görünümünü sunarak hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için bir kaynak sağlamaktadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda gelecekteki çalışmalara yönelik bazı öneriler sunulabilir. İlk olarak, alandaki uluslararası ortak yazarlık oranının görece düşük kalması, ülkeler arası işbirliğinin güçlendirilmesinin alanın gelişimine katkı sağlayabileceğini göstermektedir; özellikle farklı kültürel bağlamlardan gelen verilerin bir araya getirildiği çok uluslu çalışmalar, anımsamanın kültüre göre değişen işlevlerini anlamada değerli olabilir. İkinci olarak, Türkiye'nin alana katkı veren ülkeler arasında yer alması olumlu bir gösterge olmakla birlikte, ülkemizdeki üretimin nicelik olarak sınırlı kaldığı dikkate alındığında, Türk örnekleriyle yürütülecek özgün ve müdahale temelli çalışmaların alana özgün bir katkı sunabileceği düşünülmektedir. Son olarak, tematik haritada yükselen ya da görünürlüğü azalan kümede beliren konuların kültürlerarası karşılaştırmalar ile duygu ve ruh sağlığı eksenli başlıkların gelecekteki araştırmalarda ele alınabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, analiz edilen yayınlar yalnızca Web of Science veri tabanından elde edilmiş; Scopus gibi diğer veri tabanları kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca veri seti, yalnızca İngilizce yazılmış ve “makale” türündeki çalışmalarla sınırlandırılmıştır; bu nedenle diğer dillerde yayımlanan ya da bildiri, kitap bölümü gibi farklı türlerdeki çalışmalar değerlendirmeye dâhil edilmemiştir. Buna karşılık, herhangi bir yıl sınırlamasına gidilmemiş olması, alanın başlangıcından günümüze kadarki gelişiminin bütüncül biçimde izlenmesine olanak tanınması bakımından çalışmanın önemli yönlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu sınırlılıklar göz önünde bulundurularak, ileride birden fazla veri tabanını ve farklı yayın türlerini kapsayan, çok dilli ve daha geniş ölçekli bibliyometrik çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>.
- Bauer, P. J. (2015). A complementary processes account of the development of childhood amnesia and a personal past. *Psychological Review*, 122(2), 204-231. <https://doi.org/10.1037/a0038939>.
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. Kaknüs Yayınları.
- Clarke-Stewart, A., & Parke, R. D. (2011). *Social development* (2. baskı). Wiley.

- Conway, M. A., & Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107(2), 261-288. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.107.2.261>.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>.
- Farrant, K., & Reese, E. (2000). Maternal style and children's participation in reminiscing: Stepping stones in children's autobiographical memory development. *Journal of Cognition and Development*, 1(2), 193-225. <https://doi.org/10.1207/S15327647JCD010203>.
- Fivush, R. (2011). The development of autobiographical memory. *Annual Review of Psychology*, 62, 559-582. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131702>.
- Fivush, R., Berlin, L., McDermott Sales, J., Mennuti-Washburn, J., & Cassidy, J. (2003). Functions of parent-child reminiscing about emotionally negative events. *Memory*, 11(2), 179-192. <https://doi.org/10.1080/741938209>.
- Fivush, R., & Fromhoff, F. A. (1988). Style and structure in mother-child conversations about the past. *Discourse Processes*, 11(3), 337-355. <https://doi.org/10.1080/01638538809544707>.
- Fivush, R., Habermas, T., Waters, T. E., & Zaman, W. (2011). The making of autobiographical memory: Intersections of culture, narratives and identity. *International Journal of Psychology*, 46(5), 321-345. <https://doi.org/10.1080/00207594.2011.596541>.
- Fivush, R., Haden, C. A., & Reese, E. (2006). Elaborating on elaborations: Role of maternal reminiscing style in cognitive and socioemotional development. *Child Development*, 77(6), 1568-1588. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00960.x>.
- Fivush, R., & Vasudeva, A. (2002). Remembering to relate: Socioemotional correlates of mother-child reminiscing. *Journal of Cognition and Development*, 3(1), 73-90. https://doi.org/10.1207/S15327647JCD0301_5.
- Haden, C. A., & Fivush, R. (1996). Contextual variation in maternal conversational styles. *Merrill-Palmer Quarterly*, 42(2), 200-227.
- Haden, C. A., Haine, R. A., & Fivush, R. (1997). Developing narrative structure in parent-child reminiscing across the preschool years. *Developmental Psychology*, 33(2), 295-307. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.2.295>.
- Kulkofsky, S. (2010). Does why we reminisce reflect how you behave? Linking maternal reminiscing goals to child behavioural and emotional problems. *Infant and Child*

- Development*, 19(2), 204-216. <https://doi.org/10.1002/icd.654>.
- Kulkofsky, S., & Koh, J. B. K. (2009). Why they reminisce: Caregiver reports of the functions of joint reminiscence in early childhood. *Memory*, 17(4), 458-470. <https://doi.org/10.1080/09658210902729483>.
- Kurutkan, M. N., & Orhan, F. (2018). *Kalite prensiplerinin görsel haritalama tekniğine göre bibliyometrik analizi*. SAGE Yayınevi.
- Küntay, A. C., & Ahtam, B. (2004). Annelerin çocuklarıyla geçmiş hakkındaki konuşmalarının anne eğitim düzeyiyle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 19-31.
- Laible, D. (2011). Does it matter if preschool children and mothers discuss positive vs. negative events during reminiscing? Links with mother-reported attachment, family emotional climate, and socioemotional development. *Social Development*, 20(2), 394-411. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2010.00584.x>.
- Laible, D., Panfile Murphy, T., & Augustine, M. (2013). Constructing emotional and relational understanding: The role of mother-child reminiscing about negatively valenced events. *Social Development*, 22(2), 300-318. <https://doi.org/10.1111/sode.12022>.
- Lawson, M., Valentino, K., McDonnell, C. G., & Speidel, R. (2018). Maternal attachment is differentially associated with mother-child reminiscing among maltreating and nonmaltreating families. *Journal of Experimental Child Psychology*, 169, 1-18. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2017.12.005>.
- McDonnell, C. G., Valentino, K., Comas, M., & Nuttall, A. K. (2016). Mother-child reminiscing at risk: Maternal attachment, elaboration, and child autobiographical memory specificity. *Journal of Experimental Child Psychology*, 143, 65-84. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2015.10.012>.
- Nelson, K., & Fivush, R. (2004). The emergence of autobiographical memory: A social cultural developmental theory. *Psychological Review*, 111(2), 486-511. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.111.2.486>.
- Öner, S., Ece, B., & Gülgöz, S. (2020). Family reminiscence scale: A measure of early communicative context. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 16(2), 849-863. <https://doi.org/10.17263/jlls.759314>.
- Öz, S., & Gürsoy, F. (2023). The Validity and Reliability Study of The Caregiver-Child Reminiscence Scale: Reminiscence Functions of Turkish Parents. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 10(3), 802-819. <https://doi.org/10.21020/husbfd.1156212>.

- Reese, E., Haden, C. A., & Fivush, R. (1993). Mother-child conversations about the past: Relationships of style and memory over time. *Cognitive Development*, 8(4), 403-430. [https://doi.org/10.1016/S0885-2014\(05\)80002-4](https://doi.org/10.1016/S0885-2014(05)80002-4).
- Reese, E., & Newcombe, R. (2007). Training mothers in elaborative reminiscing enhances children's autobiographical memory and narrative. *Child Development*, 78(4), 1153-1170. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01058.x>.
- Salmon, K., & Reese, E. (2016). The benefits of reminiscing with young children. *Current Directions in Psychological Science*, 25(4), 233-238. <https://doi.org/10.1177/0963721416655100>.
- Şahin Acar, B., & Leichtman, M. D. (2015). Mother-child memory conversations and self-construal in Eastern Turkey, Western Turkey and the USA. *Memory*, 23(1), 69-82. <https://doi.org/10.1080/09658211.2014.935379>.
- Tulving, E. (1972). *Episodic and semantic memory*. E. Tulving & W. Donaldson (Ed.), *Organization of memory* (s. 381-403) içinde. Academic Press.
- Van Bergen, P., Salmon, K., & Dadds, M. R. (2018). Coaching mothers of typical and conduct problem children in elaborative parent-child reminiscing: Influences of a randomized controlled trial on reminiscing behaviour and everyday talk preferences. *Behaviour Research and Therapy*, 111, 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2018.09.004>.
- Wang, Q., & Fivush, R. (2005). Mother-child conversations of emotionally salient events: Exploring the functions of emotional reminiscing in European-American and Chinese families. *Social Development*, 14(3), 473-495. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00312.x>.
- Wareham, P., & Salmon, K. (2006). Mother-child reminiscing about everyday experiences: Implications for psychological interventions in the preschool years. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 535-554. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.05.001>.
- Wu, Y., & Jobson, L. (2019). Maternal reminiscing and child autobiographical memory elaboration: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 55(12), 2505-2521. <https://doi.org/10.1037/dev0000821>.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
<i>The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	
Double-Blind Peer Review:	External-independent